

A kötelező alanyi névmás kialakulása az észak-olasz dialektusokban

(Előadás-javaslat a PPKE BTK 2010 novemberi „Nyelvelmélet és diakrónia” című konferenciájára. Rövidlet)

Domokos György

Az észak-olasz dialektusok számos más, fonetikai jellemző mellett a morfológia és szintaxis területén is átmenetet képeznek az olasz és a francia nyelv között. Az alanyi névmások hangsúlyos és kötelező sorozatán kívül létezik egy klitikus alanyi névmás sor, amely az egyes változatokban többé-kevésbé teljes. Az 1950-es évektől kezdve jeles olasz, svájci és más nyelvészek osztályozták, elemezték és kutatták ezt a jelenség-csoportot. Lorenzo Renzi fontos általánosításokat szűrt le azzal kapcsolatban, hogy a nem teljes sorozatokban milyen szabályszerűségek létezhetnek, s ez akár a pragmatika területén is alkalmazható. A klitikus alanyi névmások szintaktikai vetületével leginkább Paola Benincà, Giampaolo Salvi és Laura Vanelli foglalkozott. Nulla információt hordozó puszta grammatikai indikátorként a klitikus alanyi névmások alkalmasak lehetnek ugyanis a mély- és felszíni szerkezet közötti mozgások detektálására. Federico Spiess, Laura Vanelli és jómagam azt a kérdést kutattuk, hogy a kettős (helyenként hármas) névmási sorozat kialakulása hogyan vezethető le a nyelvtörténet szintjén. Természetesen geolingvisztikai magyarázat is létezik, amint erről például Adriano Murelli is beszámol a nyelvatlaszok elemzése kapcsán. Egy korai időszakban történt kísérlet a morfológiai magyarázatra (gyakorlatilag az alanyi névmásokat az ige előtti morfémákként értelmezték).

Az észak-olasz volgarék fejlődésének gazdagon dokumentált középkori időszakában még nem egyértelmű a felbukkanó alanyi névmások kötelező vagy szabad volta. Amikor már valószínűsíthetjük a klitikus jelleget, elsőként a mellékmondatban tűnnek fel és a mondatok szórendjének lassú kristályosodásával válik kötelezővé. Ennek fázisait, elágazásait szeretném előadásomban bemutatni főként a milánói nyelvjárás történetére koncentrálni, Bonvesin dra

Riva XIII. századi nyelvétől egészen egy XX. század végi kérdőíves felmérésig, amelyet magam végeztem.